

SFÂNTUL ATANASIE DE ALEXANDRIA

DE DECRETIS NICAENAE SYNODI

DESPRE DECRETELE CONCILIULUI DE LA NICEEA (325)

&

DE SYNODIS

DESPRE SINOADELE DE LA RIMINI ȘI SELEUCIA (359)

Introducere, traducere din grecește,
comentarii și note explicative de
Lucian Dîncă

Galaxia Gutenberg
2025

CUPRINS

Cuvânt înainte.....	5
Introducere.....	7
Viața și opera Sfântului Atanasie de Alexandria.....	11
I. DESPRE DECRETELE DE LA NICEEA.....	27
DE DECRETIS NICAENAE SYNODI	
<i>[Despre decretul conciliului din Niceea]</i>	56
NOTE	130
II. DESPRE SINOADELE DIN RIMINI ȘI SELEUCIA.....	144
<i>DE SYNODIS – Despre sinoadele din Rimini și Seleucia</i>	162
NOTE	270
Bibliografie selectivă.....	286

Introducere

De decretis Nicaenae synodi este una din lucrările fundamentale pentru a înțelege dogmatica promovată la primul conciliu ecumenic al Bisericii desfășurat la Niceea, între 20 mai și 25 iulie 325. Timp de trei secole Biserica a cunoscut în mai multe rânduri prigoane și persecuții dintre cele mai sângeroase, martiriul devenind forma supremă prin care creștinii dovedeau atașamentul lor la credința în Isus Christos. Fiecare Biserică se organiza din punct de vedere disciplinar și dogmatic, păstrând totuși un fond comun ce asigura unitatea credinței în diversitatea ei de expresie. La botez, cei care deveneau creștini, erau convocați să mărturisească prin viu grai și în mod public, martoră fiind adunarea credincioșilor, credința în Dumnezeu: Tatăl și Fiul și Duhul Sfânt. Până la conciliul de la Niceea teologii descriau relațiile din interiorul Sfintei Treimi într-un mod subordinaționist, adică Tatăl era considerat izvorul dumnezeirii, deci având o oarecare întâietate asupra Fiului și a Duhului Sfânt. Însăși ordinea numirii persoanelor divine spunea ceva în favoarea acestei subordonări divine. Totuși, nimeni nu îndrăznea să meargă până la afirmația explicită că Fiul și Duhul Sfânt ar fi creaturi ca toate celelalte, diferențându-se de acestea doar prin întâietatea lor. Din lucrările lui Clement Alexandrinul, Origen din Alexandria, Irineu de Lyon și alții reținem că ei propun mai degrabă o ierarhie divină funcțională în interiorul Sfintei Treimi decât o ierarhie ontologică.

În jurul anului 318, predica preotului Arie, libian, devenit ecleziastic la Alexandria, afirmă explicit pentru prima oară în creștinismul antic faptul că Fiul, a doua persoană divină, Cuvântul Tatălui, Înțelepciunea lui Dumnezeu, este o creatură *ex-nihilo* ca și noi. Pentru că Dumnezeu a plănuit să aducă universul la existență și să creeze toate, l-a creat mai întâi pe Fiul, prin care a săvârșit lucrarea sa de creație. Sloganele care le va promova în susținerea învățaturii lui sunt regrupate în principala sa lucrare *Thalia*, adică *Banchet*, scrisă după modelul poezilor clasici ai antichității. Unele din aceste slogane au devenit adevărate refrene: *a existat un timp în care Fiul nu era; Fiul nu*

*cunoaște esența lui Dumnezeu, nu-și cunoaște nici propria lui esență; Fiul nu este din aceeași substanță cu Tatăl și este inferior la infinit Tatălui; Fiul este prima creatură prin care Dumnezeu a dus la îndeplinire actul creației. Pentru argumentarea teologiei lui, Arie, un bun biblist, face apel la mărturii ale textelor sfinte. Printre pasajele esențiale cităm Proverbe 8, 22: *Domnul m-a făcut prima din lucrările lui, înaintea celor mai vechi lucrări, și Evanghelia după Ioan 10, 28: Tatăl este mai mare decât mine.**

O asemenea doctrină se răspândea tot mai mult în Biserica răsăriteană astfel încât risca să dezbină Imperiul unificat prin strădaniile împăratului Constantin, care din 324 devine unicul împărat. Deoarece nu se putea ajunge la o înțelegere pe calea dialogului și a bunei orânduiri mijlocite de episcopul Osius de Cordoba în numele împăratului, acesta convoacă primul conciliu ecumenic din istoria creștinismului la Niceea. Întrunit în sala mare a palatului imperial, Constantin ține discursul inaugural pe 20 mai 325, în care laudă virtuțile episcopilor prezenți, „circa 300 de Părinți”, după estimările lui Atanasie de Alexandria, participant la conciliu în calitate de diacon și secretar al episcopului său Alexandru. De asemenea, împăratul exprimă emoția și admirația sa înaintea episcopilor, care încă mai purtau în trupul lor ostenit stigmatele ultimilor persecuții și-i asigură de toată asistența și atenția lui pe timpul lucrărilor conciliare. După acest discurs îi încredințează prezidența conciliului înțeleptului episcop Osius de Cordoba, nu înainte însă de a trasa participanților două mari sarcini de lucru: pe plan teologic trebuiau să ajungă la un acord prin semnarea unei formule dogmatice care să fie recunoscută de toate Bisericile, iar pe plan disciplinar trebuia să se stabilească o dată comună pentru prăznuirea Paștelui. După mai bine de două luni, Părinții conciliari au ajuns la redactarea *Simbolului*, semnat de majoritatea participanților, mai puțin doi episcopi susținători ai învățăturii lui Arie: Teonas de Marmarica și Secundus de Ptolemais. Alți doi episcopi, Eusebiu de Nicomedia și Teognis de Niceea, forțați de împrejurări, au semnat *Simbolul niceean*, însă nu au aprobat niciodată condamnarea lui Arie și a discipolilor lui, afirmată explicit în formula de anatemă a *Crezului*.

Piatra de poticnire a acestui *Simbol* este expresia *homoousion*, termen de sorginte filosofică, prin care Părinții înțelegeau să mărturisească egalitatea

Fiului în dumnezeire cu Tatăl prin afirmarea consubstanțialității sau *deoființimii* Fiului cu Tatăl. Acest termen avea, din nefericire, două mari metehne: în primul rând nu este un termen biblic, iar în al doilea rând termenul fusese condamnat, în interpretarea modalistă a lui Sabelius, de un sinod al episcopilor întruniți la Antiohia în 268. Pentru a argumenta și mai tare această mărturisire a credinței, Părinții conciliari au mai introdus în formula de la Niceea o altă expresie, *Fiul născut din esența Tatălui*, și această formulă avea „dezavantajul” de a nu fi biblică explicit. Atanasie de Alexandria, devenit episcop trei ani după conciliu, în 328, se declară deschis un promotor al deciziilor dogmatice de la Niceea. Chiar dacă a trebuit să sufere mai multe exiluri și calomnii din partea adversarilor filoarieni, episcopul Alexandriei scrie în jurul anului 352 una din lucrările sale fundamentale, *De decretis Nicaenae sinodi*. Intenția lui este tocmai aceea de a justifica relevanța celor două formule introduse de Sfinții Părinți în *Crez*, prezentând o argumentație biblică și teologică susținută de tradiția Bisericii.

În această lucrare ne propunem să dăm o traducere inedită în românește a acestui document, în scopul unei înțelegeri mai adecvate a „trunchiului comun” al credinței creștine mărturisite de întreaga Biserică de la Niceea până astăzi. După acest conciliu, formula de credință semnată de participanți devine *regulam fidei* în creștinism în funcție de care va fi judecată orice gândire teologică. Regula credinței va fi cea care va cataloga toate ereziile ce s-au născut în creștinismul antic, multe dintre ele având ca promotori și susținători episcopi foarte învățați și cu influență în comunitățile creștine. Ereticii, în caz de nesupunere la formula niceeană, vor fi condamnați: dacă sunt din ierarhia bisericească vor fi depuși din funcțiile lor, iar lucrările vor fi arse. Prin aceste metode, Biserica înțelegea să-și păstreze intactă, nealterată și pură credința în Dumnezeu biblic revelat de Isus Christos ca fiind Tată, Fiu și Duh Sfânt, Treime *deoființă*, consubstanțială, nedespărțită, veșnică.

Conciliile ulterioare vor avea mereu ca bază de plecare a discuțiilor *Simbolul* de la Niceea, îmbogățit la Constantinopol cu un articol substanțial referitor la dumnezeirea Duhului Sfânt. Precum Duhul Sfânt i-a inspirat pe hagiografi în redactarea textelor sfinte, tot astfel, același Duh Sfânt i-a inspirat pe cei „circa 300 de Părinți” prezenți la Niceea pentru redactarea *Crezului*. De

aceea, cel care aduce vreo modificare este pasibil de anatemă din partea Bisericii, deoarece lezează fundamentul credinței creștine, Sfânta Treime, Dumnezeu Unic în esență, trinitar în ipostasuri: Tată-Fiu-Duh Sfânt.